

VALORI MUZEALE PRIVIND ISTORIA ROMÂNIEI AFLATE PESTE HOTARE

de prof. dr. doc. **CONSTANTIN C. GIURESCU**

În afara hotarelor țării noastre sînt o mulțime de obiecte, de expozate, de monumente care privesc istoria patriei. Sînt așa de multe că dacă ar fi să facem un inventar, numărul lor s-ar ridica la mii, fără ca să punem la socoteală documentele.

Directorul Arhivelor turcești, într-o ședință care a avut loc la Sinaia, evalua numai arhivele turcești la 40 de milioane de documente, din care cel puțin un milion ne privesc pe noi. Este evident deci că sarcina mea este o sarcină grea, să fac o selecție din mulțimea exponatelor din străinătate care au legătură cu țara noastră. Să nu vă surprindă această mulțime. Pe de o parte, ea se explică prin faptul că am avut relații; statul nostru care a ființat neconținut de la întemeiere pînă astăzi — singurul stat în sud-estul european despre care se poate spune acest lucru — neconținut, timp de peste 600 de ani, a avut relații cu cei de primprejur. Sau, așa cum spunea Miron Costin referindu-se la Moldova: „Fiind Moldova țară mică, nimic n-au făcut fără amestec cu ceilalți de prinprejur“. Iar, pe de altă parte, din cauza generozității poporului nostru, care a înțeles să ajute amplu școala și biserica în Peninsula Balcanică și în tot Răsăritul. Peste tot în acest răsărit și în peninsula găsești urme ale dărnicii românești.

Voi alege, așadar, din această mulțime de documente, de exponate, de monumente numai cîteva care se referă la noi și au o deosebită valoare.

Trec peste vasele de la Cucuteni expuse la Muzeul din Berlin, de o deosebită importanță pentru preistoria ținuturilor noastre. Dați-mi voie să mă opresc la o inscripție descoperită relativ recent în Macedonia, o inscripție a subofițerului roman care l-a urmărit pe Decebal, care a adus capul și mina dreaptă a lui Decebal în fața împăratului în localitatea Ranisstorum. Este o inscripție de-a dreptul zguduitoare pentru noi, relatînd actul tragic prin care s-a terminat statul dac și care a însemnat și începutul unei noi faze în dezvoltarea poporului român, a strămoșilor acestui popor. În afară de elementele de fapt pe care le aduce la cunoștință această inscripție, descoperită de profesorul american Speidel din Hawai — puteți vedea aici la muzeu copia acestei inscripții — este un fapt asupra căruia voi insista.

Numele împăratului în această inscripție se află sub forma „Troianus“, nu „Traianus“, și aceasta explică clar forma românească „Troian“, pe care o întîlnim în documente privind valurile și unele așezări. De

pildă, „Troianu“ de lângă Piatra Neamț, „Troianu“ de-a lungul Oltului și atâtea „Troiane“ amintite în documentele noastre. *N-avem, prin urmare, nevoie să admitem un intermediar slav pentru ca să explicăm forma românească „Troian“, este în continuare directă, după cum n-avem nevoie să admitem un intermediar pentru forma Oltina a vechiului Altinum de pe malul Dunării.*

Evident, cunoașteți cu toții Columna. Sînt aici, în muzeul dvs., reproducerile de pe Columnă și nu voi insista asupra acestui fundamental monument care ține locul celor două opere pierdute, adică *De bello dacico* al împăratului Traian și *Getica* doctorului Criton, care l-a însoțit în cele două expediții. Dar voi insista asupra reprezentărilor sculpturale a numeroși daci care au fost duși la Roma, în imperiu, și care au atras atenția prin bărbăția figurii lor, prin ținuta lor, numeroșilor sculptori. La Muzeul Vaticanului vedeți chipul unui nobil dac, al unui dac comat și nu numai la Roma, dar și în alte muzee. Citez, de pildă, muzeul din Copenhaga (Danemarca). Sînt peste tot răspîndite aceste chipuri ale strămoșilor noștri; adaug chipul împăratului Traian la Roma, chipul lui Septimius Severus, tot așa, în muzeul Capitoliului din Roma; și aceste chipuri fac parte din istoria veche a patriei.

Tot pentru epoca romană aș atrage atenția asupra acelei hărți antice, care se găsește în Biblioteca națională din Viena, faimoasa *Tabula Peutingeriana*, care ne arată rețeaua de drumuri ce străbăteau Dacia. Ea ne dă și distanțele între diferitele localități și ajută în felul acesta la identificarea lor, la localizarea lor în raport cu așezările de astăzi.

Să insistăm asupra tezaurului care se află la Budapesta, asupra tezaurului de la Apahida, asupra tezaurului de la Șimleul Silvaniei. Dați-mi voie să spun cîteva cuvinte despre tezaurul de la Șimleul Silvaniei descoperit în 1797. Este acel colier de aur pe care îl puteți admira în Muzeul de istorie a artei din Viena: *Kunsthistorisches Museum*. Este unul din documentele reprezentative pentru noi, pentru veacul al IV-lea din istoria pămîntului carpato-danubian. E un colier de aur pe care sînt reprezentate, în miniatură, 30 de obiecte, 30 de unelte, tot din aur, legate de lăncucri; tot ce este necesar în agricultură, începînd cu plugul; apoi diferite unelte în legătură cu creșterea vitelor, cu vița de vie. Sînt înfățișate acolo cosorul de tăiat viță, foarfeca de tuns oile, fel de fel de unelte: ciocan, nicovală, clește, topor, toate acestea sînt înseși imaginea vieții care se desfășura în veacul al IV-lea în timpul dominației gepide. Aceasta este concluzia celor care au cercetat mai îndeaproape colierul. L-am văzut în muzeul din Viena. Este imaginea însăși a vieții economice care se desfășura în Transilvania; analiza chimică a aurului arată că este vorba de un obiect făcut în Transilvania, este aur transilvănean.

Ce rezultă de aici? Acest colier a fost făcut la fața locului, destinat fie unui șef gepid, fie — de ce n-am spune-o? — unui din acei judeci, judices, din acei conducători, șefi ai organizațiilor românești. O spun cu titlul de ipoteză. Colierul constituie un document foarte important, în orice caz, oricare i-ar fi fost destinația, pentru viața strămoșilor noștri din sec. al IV-lea.

Foarte important este și tezaurul hunic găsit la Șimleul Silvaniei. Tot așa, obiecte de aur.

Este vorba pe urmă de un alt tezaur, moldovean acesta, tezaurul hunic de la Concești, care trebuie spus, nu mai este astăzi, aidoma tezaurului de la Pietroasa, aici, între hotarele țării noastre, ci formează cea mai frumoasă podoabă a Ermitajului, a muzeului de la Leningrad.

N-am să insist asupra altor documente, obiecte și monumente din acea vreme. Un cuvânt însă se impune despre *Cronica pictată de la Viena*, acea cronică care ne înfățișează în text și în miniaturi strălucita izbîndă a lui Basarab de la 1330 la Posada. Rare sînt documentele în întreaga noastră istorie care să aibă o semnificație mai puternică.

În ordinea tehnică, îngăduiți-mi să vă citez un vagonet, pe șine, din sec. al XV-lea, care se află la Muzeul transporturilor din Berlin și care provine de la o mină de aur din Brad. E considerat acest vagonet de către specialiști ca cel mai vechi vehicul purtat pe șine. Așadar, întocmai cum moara cu făcaie sau, dacă vreți, moara cu palete este predecesoarea turbinei lui Pelton — și a mărturisit-o însuși inventatorul american al acestei turbine spunînd: „M-am inspirat din această veche roată cu palete a morii românești“ —, tot așa și vagonetul cu șine este cel care a inspirat pe urmă vehiculul care merge pe șine.

În Anglia, mai exact la Oxford, în Biblioteca bodleiană este acel faimos *Evangeliiar* de care n-am să vorbesc prea mult, fiindcă este foarte bine cunoscut. Dar dați-mi voie să mă opresc asupra unui portret în legătură cu o problemă care stîrnește mare discuție și senzație astăzi. Este vorba de faimosul portret al lui Vlad Țepeș, care își zicea și Drăculea și care a inspirat fantezia lui Bram Stocker romancierul, ce ne prezintă însă o imagine cu totul deformată. De fapt, între viața reală a lui Vlad Țepeș și romanul lui Bram Stocker nu este decît titlul comun, încolo tot ce se spune despre Draculea în acest roman, care se bucură de o faimă extraordinară, zeci de ediții în diferite limbi de circulație mondială — vedeți recent lucrarea lui Radu Florescu și a lui Mc Nally —, tot ce se spune în romanul lui Stocker n-are contingență cu realitatea. Am încercat să înfățișez adevărata figură a lui Vlad Țepeș într-un articol care a apărut în Spania în „Historia i vida“ și și în românește.

Este faimosul portret de la Ambras, dar mai este încă unul la Kunst-historisches Museum din Viena.

Sabia lui Ștefan cel Mare — unul din obiectele care m-au impresionat mai puternic, cînd am văzut-o în Muzeul Saraiului din Constantinopol — este o sabie medievală. o spadă cu două tăișuri și avînd în capătul gîrzii cercul de argint pe care stau săpate următoarele cuvinte: „Io Ștefan Voievod gospodar zemli Moldavski“ — „Eu Ștefan Voievod, domnul Țării Moldovei“.

Cum a ajuns această sabie în tezaurul de la Sarai nu putem ști exact. Se susține că ar fi fost luată de către Soliman Legistatorul în timpul expediției din 1538, cînd a fost cuprinsă Suceava și cînd s-au luat o serie de bogății din cetate. Se poate. Prefer această soluție aceleia care o atribuie înfrîngerii de la Războieni. În orice caz, fapt este că acest monument reprezentativ se află dincolo de fruntariile țării, în muzeul de la Constantinopol.

Tot așa de impresionant e portretul lui Mihai Viteazul făcut de Sadeler. Trebuie să spun că în momentul cînd Nicolae Bălcescu l-a văzut la secția stampe a bibliotecii din Paris, a rămas profund impre-

sionat și a spus : „Acesta este adevăratul portret al lui Mihai Viteazul“. Acest faimos portret a fost făcut în timpul vieții lui Mihai Viteazul, pe cînd el se afla la curtea împărătească și este un document extraordinar, care ne permite să ne dăm seama, numai privindu-l, de firea aprigă, puternică, a voievodului.

Să vorbesc despre hărțile vechi, despre faimoasa hartă a Țării Românești a stolnicului Constantin Cantacuzino, tipărită la Padova. Exemplare circulau peste tot. Să amintesc și despre faimoasa hartă a lui Riga din Veleștin din 1797 tipărită la Viena. Exemplare se găsesc în diferite biblioteci.

Dați-mi voie să spun un cuvînt însă despre un „document“ privind epoca lui Brîncoveanu. Nu mă refer la săbiile lui care sînt în muzee străine, ci la o clădire, la o casă românească făcută după concepția noastră și care se află la Arbănaș în Bulgaria. Este tipică pentru vechea casă românească și cred că ar trebui să intrăm în legături cu guvernul bulgar pentru a asigura conservarea în cele mai bune condiții a acestei case de la Arbănaș, așa cum s-a făcut pentru Mausoleul de la Grivița. Iarăși un moment de emoție cînd, intrînd în această capelă a noastră, care a fost restaurată prin grija guvernului român, vezi încăperea pardosită și căptușită peste tot cu marmură albă și pe această marmură gavate numele miilor de soldați care au căzut acolo pentru a asigura independența statului nostru. Tineretul trebuie să meargă să vadă la fața locului acest monument adînc grăitor despre jertfa înaintașilor

Ajung la partea nouă. Știe toată lumea de faima mondială a lui Brîncuși, dar monumentele lui, acele măiestre creații ale feciorului de țăran oltean se află răspîndite în întreaga lume. O seamă le-am văzut la New York, altele sînt răspîndite în diferite orașe din Statele Unite, altele sînt la Paris. Opera lui este unul din mesagerii puterii de creație, a talentului poporului nostru.

În concluzie, sînt o serie de exponate, de monumente, de documente în afara hotarelor țării noastre care vorbesc despre viața trecută. Ce se poate face în această direcție? Un mijloc ar fi să obținem reproduceri după aceste monumente, și exemplu există cu inscripția faimoasă din Macedonia, inscripție care relatează despre sfîrșitul lui Decebal. O altă soluție este să ducem tratative pentru a putea, pe cale de schimb, să obținem monumentele sau obiectele care ne interesează. De pildă, se pot duce tratative cu guvernul turc pentru a obține cea sabie a lui Ștefan cel Mare. Eu cred că momentul este prielnic și afirm ca istoric : niciodată prestigiul țării noastre în străinătate, prestigiu de care am avut prilejul să-mi dau seama la fața locului, n-a fost așa de mare ca astăzi. Niciodată România n-a fost așa de bine cunoscută cum este astăzi în toate continentele și aceasta se datorește, în primul rînd, prestigiului de care se bucură șeful statului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, și se datorește, în al doilea rînd, muncii statornice a întregului nostru popor. Sîntem deci într-un moment prielnic pentru a duce asemenea tratative și nu mă îndoiesc că, potrivit programului care ne-a fost prezentat de președintele Academiei de Științe Sociale și Politice, acel program substanțial care trasează liniile viitoarei acțiuni, nu mă îndoiesc că, prin munca tuturor, a organelor de stat și a specialiștilor, vom putea să aducem în țară o seamă din aceste lucruri, care interesează direct istoria națională.

Prof. univ. dr. doc. Mihnea Gheorghiu, președintele Academiei de Științe Sociale și Politice, rostind Cuvintul de deschidere a primei Sesiuni științifice de comunicări a Muzeului de Istorie al Republicii Socialiste România.

*Aspect din timpul ședinței plenare a primei Sesiuni științifice de comunicări
a Muzeului de Istorie al Republicii Socialiste România.*

Prof. univ. dr. doc. Ion Nestor expunându-și comunicarea în ședința plenară.

Participanți la ședința plenară.